

VÄGFÖRSTÄRKNING AV VÄG 771 ÖSTERSTRÅSJÖ

Arkeologisk utredning, steg 2 och arkeologisk undersökning

Österstråsjö 12:2 och 29:5

Bjuråkers socken

Hudiksvalls kommun

Hälsingland

2015

Maria Björck

VÄGFÖRSTÄRKNING AV VÄG 771 ÖSTERSTRÅSJÖ

Arkeologisk utredning, steg 2 och arkeologisk undersökning

Österstråsjö 12:2 och 29:5
Bjuråkers socken
Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2015

Rapport 2016:15
Maria Björck

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF format från länsmuseets hemsida eller beställa kostnadsfritt i PDF format inger.eriksson@xlm.se eller 026-65 56 42.

Rapporter (tryckt), böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2016

Omslagsbild: Sektion genom eldpallen. Foto: Maria Björck

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Lantmäteriets kartor omfattas ej av denna licens.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	6
Målsättning och metod.....	7
Resultat	7
Anläggningsbeskrivning	12
Analys.....	12
Diskussion	12
Förslag till vidare åtgärder	13
Administrativa uppgifter.....	13
Referenser	13
Bilaga 1 Schaktbeskrivning	14
Bilaga 2 Plan och sektion.....	15

Figur 1. Kartutsnitt ur Hudiksvalls kommun, med utredningsområdet blåmarkerat.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har gjort en steg 2 utredning av ett boplatsläge inför vägförbättringar av väg 771, vid Österstråsjö i Bjuråker sockens, Hudiksvalls kommun.

Utredningen gjordes genom att uppta fyra sökschakt med traktorgrävare. I schakt 1 påträffades en större eldstad och i schakt 4 raseringsmassorna efter ett hus. Länsstyrelsen fattade ett tilläggsbeslut om arkeologisk undersökning av eldstaden. Eldstaden var 1,45x1,40 meter och 0,54 meter djup. Anläggningen var nergrävd i sanden och infodrad med mjåla/lera. Centralt i anläggningen har temperaturen varit hög och leran har sintrat. Tyvärr gav ¹⁴C-dateringen av eldstaden ett stort intervall mellan 1690-1920 e.Kr. (kalibrerat), med 68 % sannolikhet. I det historiska kartmaterialet från 1641 och 1856 framgår att det stått hus platsen. Det går inte att avgöra från vilken tid eldstaden och inte heller raseringsmassorna härrör.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (431-3577-15) utfört en arkeologisk utredning steg 2 inför vägförbättringar av väg 771, i Bjuråkers socken, Hudiksvalls kommun. Utredningen gjordes av ett läge för bytomt (boplatsläge 3), som tagits ut i den särskilda arkeologiska utredningen som gjordes 2014 (Altner 2014). De planerade vägförbättringarna berör en bytomt, som finns med på geometrisk karta över Österstråsjö by från år 1641. På kartan finns tio hemman. Området som skulle utredas var, 250 meter långt, 0-5 meter på båda sidor om vägen, med en totalyta av 850 m².

I ett schakt påträffades en anläggning i form av en eldstad. Länsstyrelsen kontaktades och informerades om vad som påträffats, länsstyrelsen beslutade att eldstaden skulle undersökas och dateras (tjänsteanteckning 3577-2015-7).

Utredningen och undersökningen gjordes den 22 oktober av Maria Björck och Bo Ulfhielm. Kostnadsansvarig var Trafikverket.

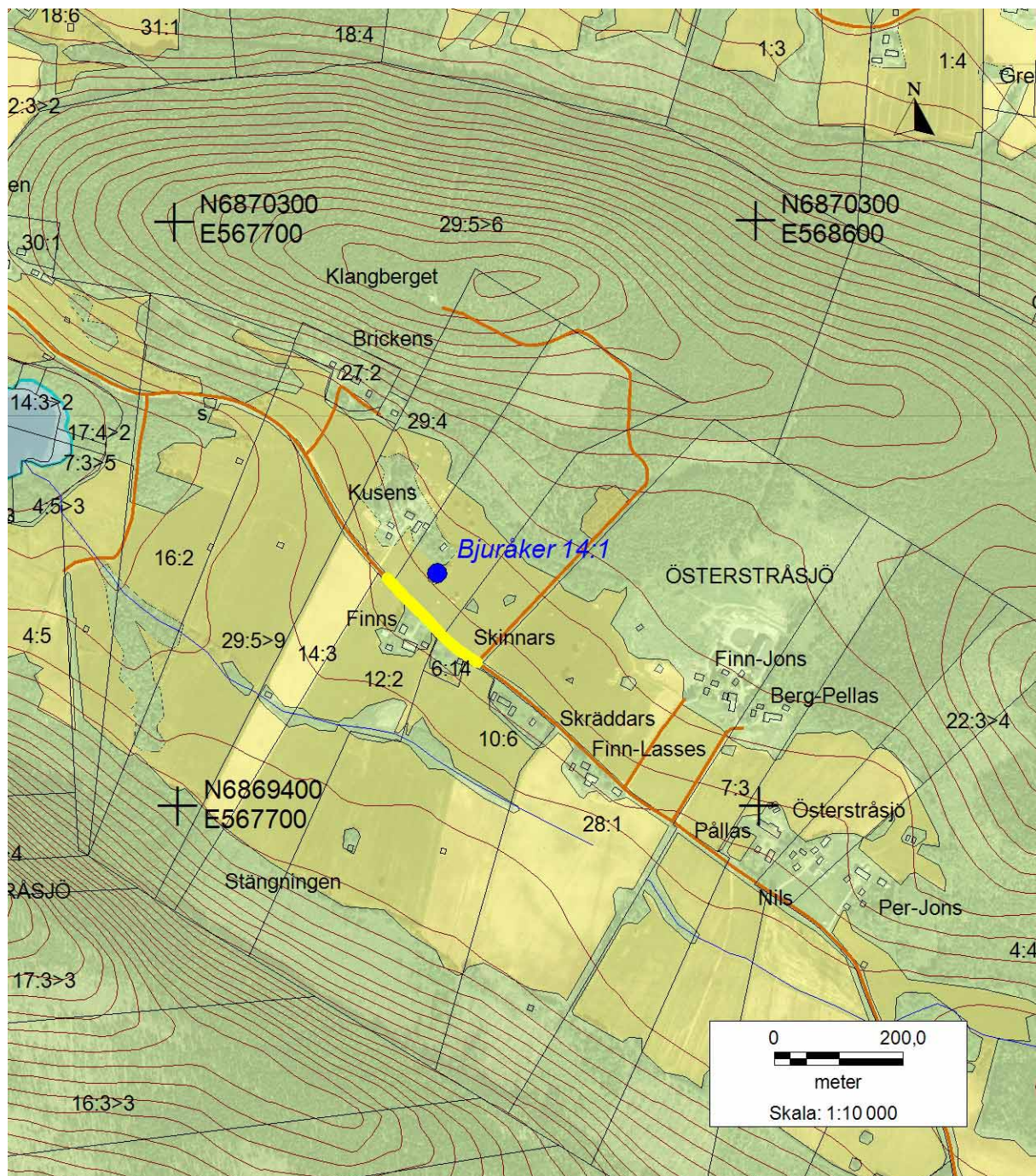
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Väg 771 löper genom ett öppet odlingslandskap. Bebyggelsen är centrerad till bl.a byarna Västerstråsjö och Österstråsjö. Byn Österstråsjös äldsta kartbelägg är från 1641 års redovisningskartor över Bjuråkers socken (V4a:57-58, 60, 63). Österstråsjö förefaller på denna tid ha bestått av tio hemman.

Det finns en minnessten i Österstråsjö (Bjuråker 14:1). Stenen är rest till minne av det medeltida kapell, som ska ha funnits på platsen. Kapellet ska ha ödelagts år 1597, sannolikt av en brand. När man grävde för att resa minnesstenen 1976 hittades på några decimeters djup, tegel, slagg, kol och grovt virke. Vad detta är rester efter är oklart. Enligt de historiska kartorna (fig. 5 & 6) har det inte stått någon byggnad här, vilket kan tala för att det kan vara resterna efter kapellet. I kapellet ska det ha funnits en sjuarmad ljusstake, dörrkläpp och en vindflöjel. I dag förvaras dörrkläppen på Nordiska museet och ”Stråsjötuppen” och ljusstaken förvaras i Bjuråkers kyrka. Föremålen är daterade till 1200-talet (Broman 1953).

Enligt fornlämningsregistret finns få kända lämningar i närområdet, det som finns är fångstgropar och fångstgropssystem (Bjuråker 202, 203, 197).

Det berörda läget för utredningen ligger 175-180 meter över havet, vilket är för högt för mesolitiska kustboplatser. Det ska ha gjorts ett fynd av en stenylxa i området, tyvärr är platsen för yxfyndet oklart.

Figur 2. Fastighetskartan med ortofotot över området, utredningsområdet är gulmarkerat. Blå punkt är lämningar från FMIS, minnessten över det medeltida kapellet (Bjuråker 14:1).

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Läsmuseet Gävleborg utförde 1995 en provundersökning under ledning av landsantikvarien Anders Broberg. Målsättningen med undersökningen var att

försöka hitta resterna av det medeltida kapellet. Det drogs sökschakt norr om vägen, inga lämningar efter kapellet påträffades. Däremot hittades förhistorisk keramik och ben (GM 37716), som tyder på att det finns en förhistorisk boplatz i området (Broberg 1995).

MÅLSÄTTNING OCH METOD

Målsättningen med utredningen var att klargöra om det aktuella boplatzläget rymmer fornlämningar och att ta fram besluts- och planeringsunderlag för samhällsplanering.

Utredningen gjordes genom att uppta sökschakt med traktorgrävare. Minst 20 % av ytan skulle undersökas. Den anläggning som påträffades rensades fram med fyllhammare och skärslev, ritades i plan och sektion, samt fotograferades. Ett kolprov togs centralt i anläggningen. Utredningen avslutades med att schakten beskrevs och mättes in med en handdator med GPS, innan de lades igen.

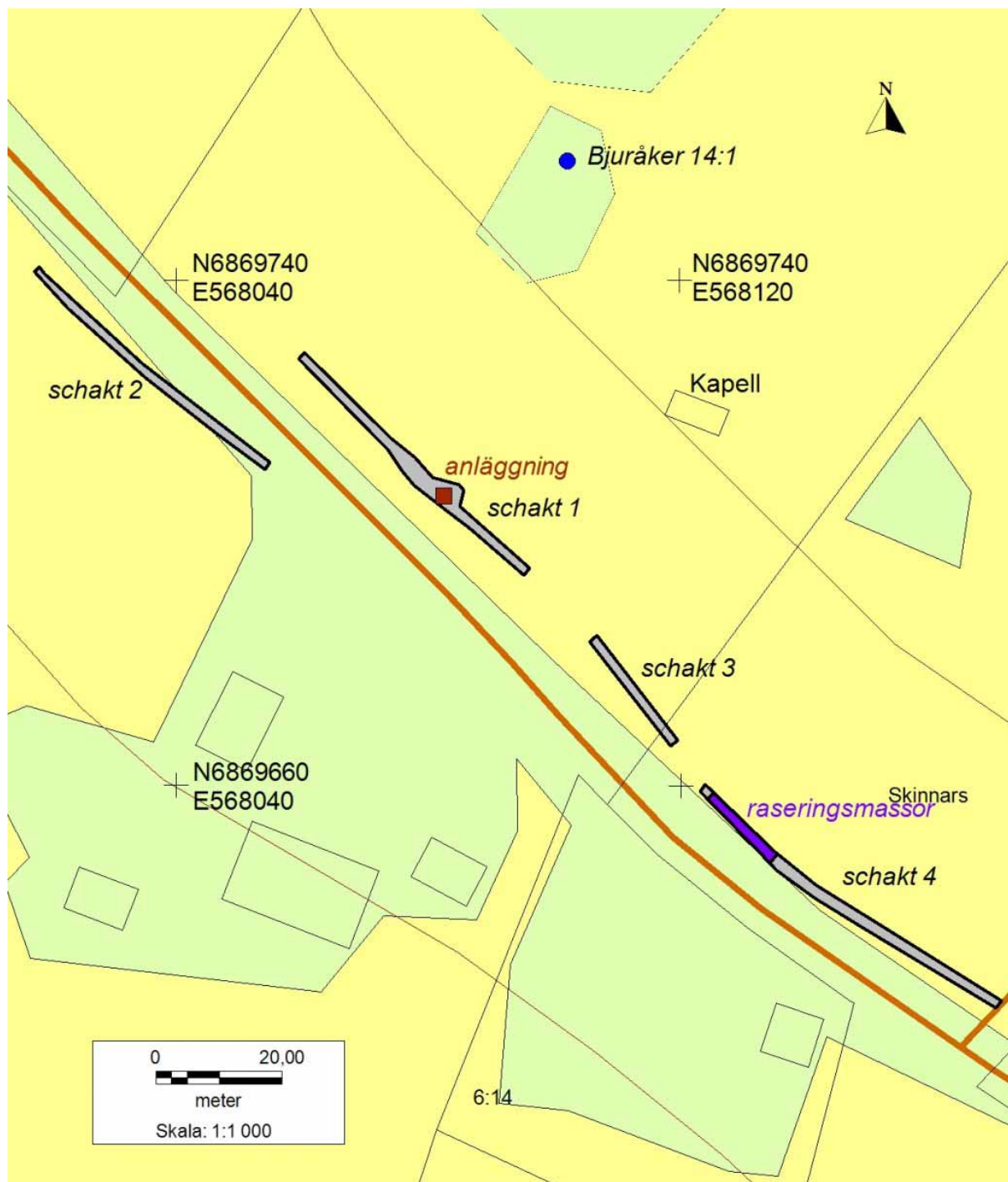
Figur 3. Upptagande av sökschakt. Foto Maria Björck, taget från sydöst.

RESULTAT

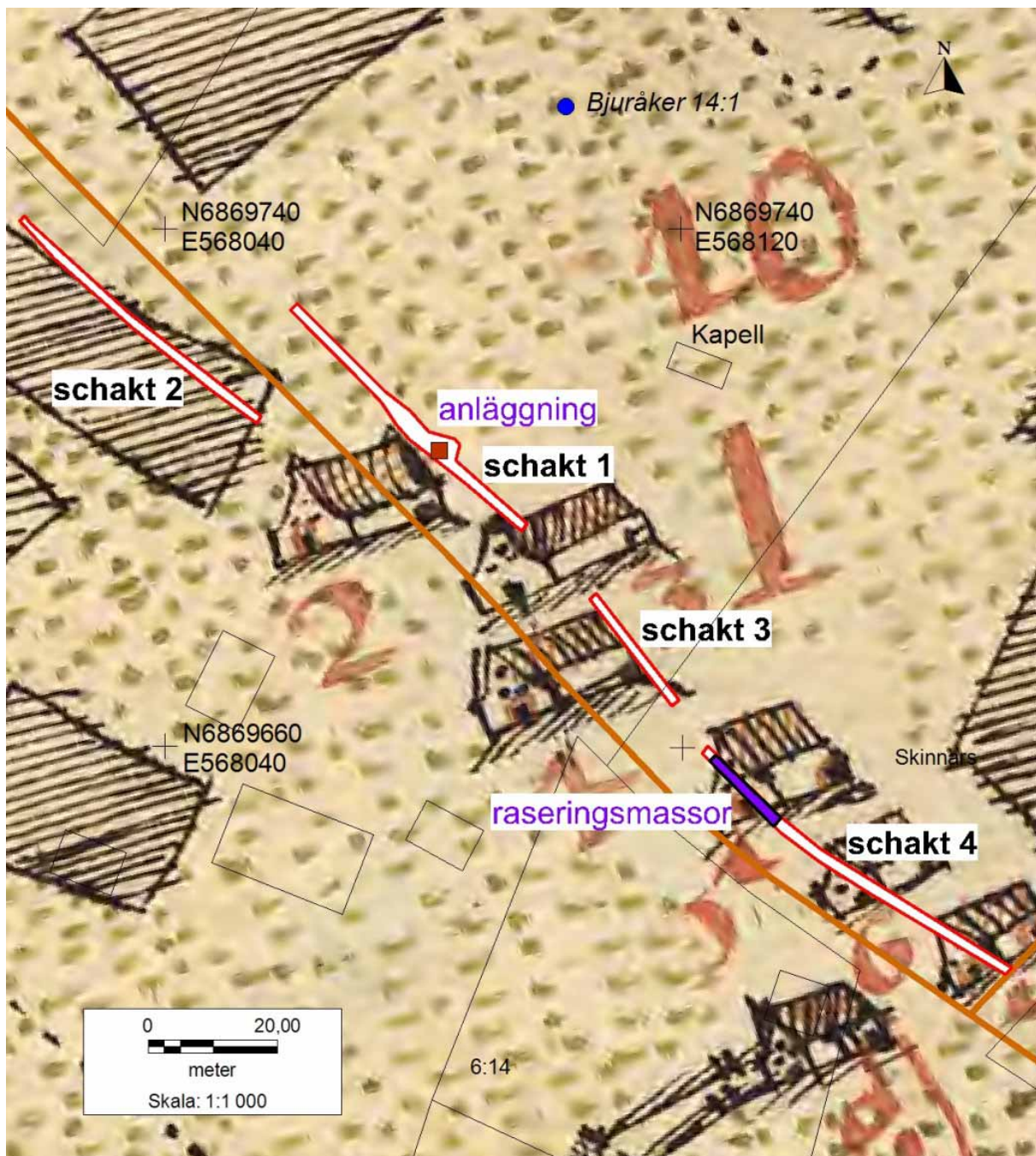
Totalt upptogs 174 meter sökschakt, fördelat på fyra schakt. Den totala undersökta ytan uppgick till 272,5 m², vilket motsvarar 32 % av utredningsområdet. I schakt 2 och 3 framkom inga anläggningar eller fynd. I västra delen av schakt 4 påträffades raseringsmassor efter ett hus, på en sträcka av cirka 14 meter. Raseringsmassorna består av tegel, kol och sot. Enligt både 1641 och 1856 års kartor har det legat ett hus på platsen för schaktet (Fig. 5 & 6). Inga strukturer fanns kvar av huset.

I schakt 1 påträffades en anläggning (A1), vilken rensades fram. Vid första anblicken såg anläggningen ut som ett större stolphål, men vid framrensningen visade det sig vara en större eldstad. En förnyad kontakt togs med länsstyrelsen, som beslutade att anläggningen skulle undersökas och ett kolprov skulle tas in för ¹⁴C-datering.

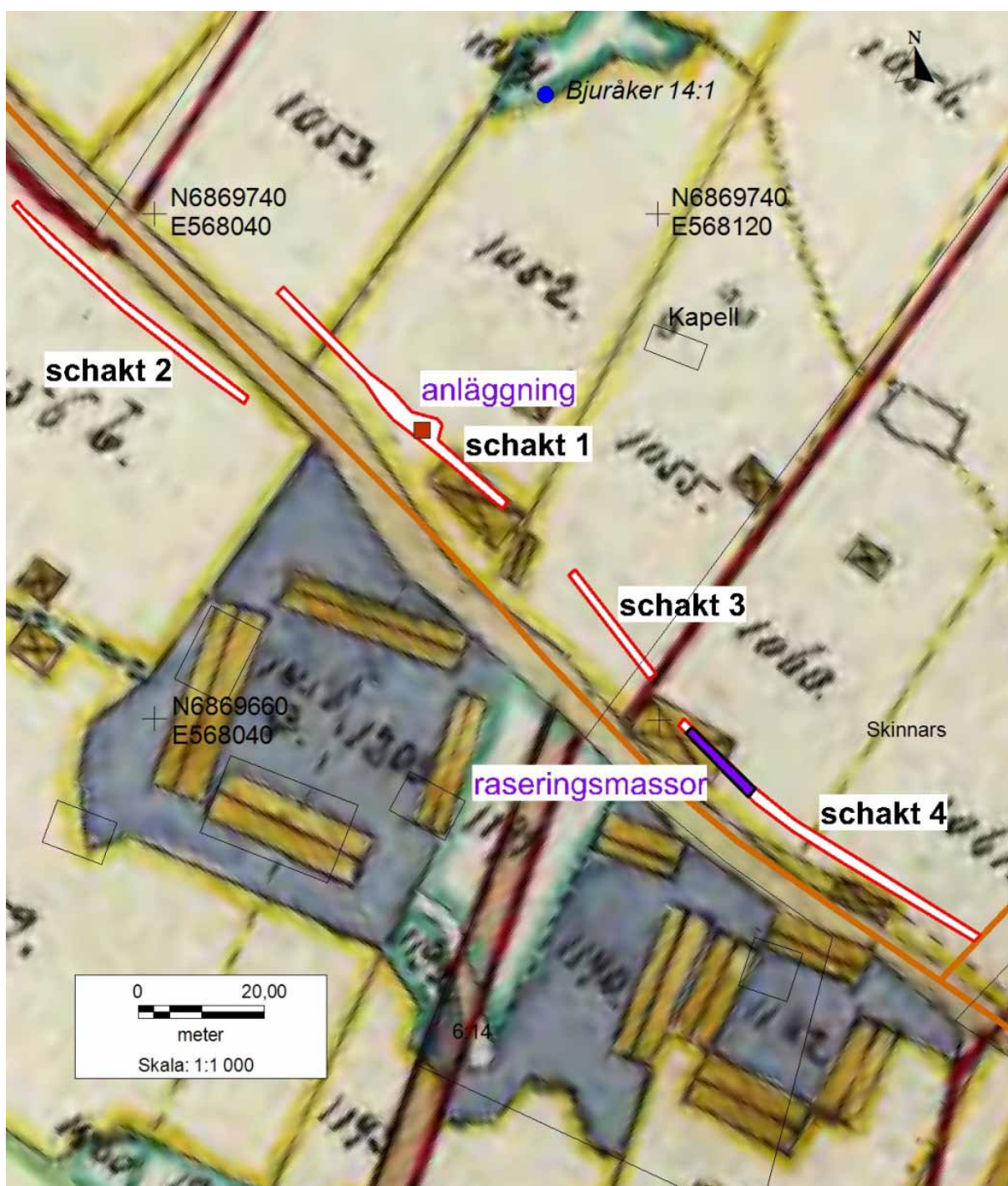
En yta kring anläggningen schaktades av, i ett försök att lokalisera den husgrund som eldstaden bör ha varit belägen i. Inga syllstenar eller vägglinjer påträffades. I sektionen genom eldstaden framgick att temperaturen varit hög då det fanns sintrad lera centralt i anläggningen. Eldstaden förefaller ha varit nergrävd och lerinfodrad. Den omgivande marken utgjordes av sand under ploglagret. Inga fynd påträffades i anslutning till eldstaden. Enligt både 1641 och 1856 års kartor har det legat ett hus på platsen eller i närheten (Fig. 5 & 6).

Figur 4. Plan över upptagna schakt (1-4). I schakt 1 påträffades en anläggning i form av en eldstad. I schakt 4 påträffades raseringsmassor efter ett hus.

Figur 5. Rektifierad karta från 1641, med fastighetskartan i bakgrunden. I schakt 1 påträffades eldstaden (röd markering) och i schakt 4 påträffades raseringsmassor (lila markering).

Figur 6. Rektifierad karta från 1856, med fastighetskartan i bakgrunden. I schakt 1 påträffades eldstaden och i schakt 4 påträffades raseringsmassor (lila markering).

Figur 7. Eldstaden under pågående undersökning. Foto: Bo Ulfhielm, taget från norr.

Figur 8. Sektion genom eldstaden. Foto: Maria Björck, taget från väster.

Anläggningsbeskrivning

A1, eldstad, närmast kvadratisk, 1,45×1,40 meter och 0,54 meter djup.

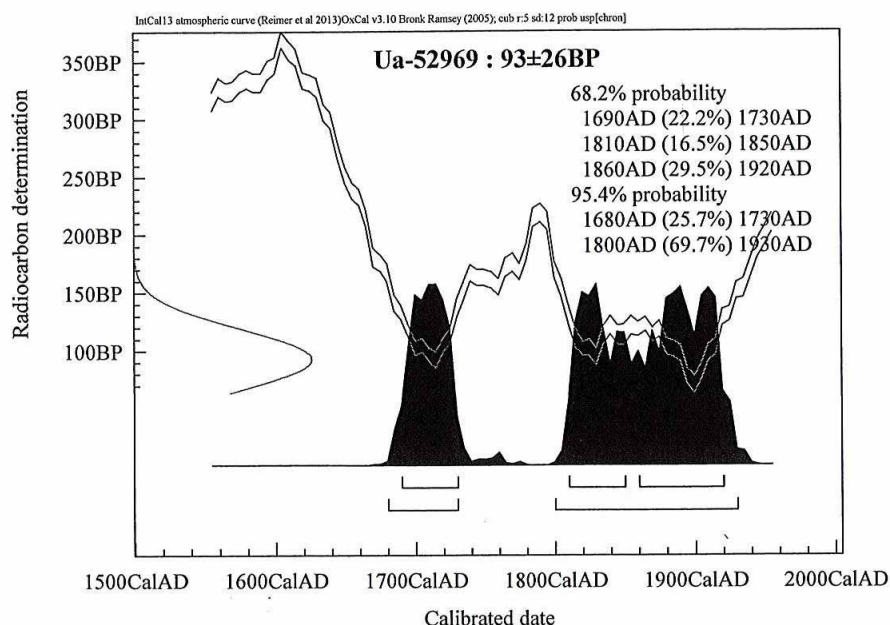
Anläggningen var nergrävd i sanden och infodrad med mjåla/lera. Uppbyggd av 0,05-0,4 meter stora stenar, i anläggningen fanns även mindre mängder tegel.

Centralt i anläggningen har temperaturen varit hög, vilket har resulterat i att leran sintrat.

Analys

Ett kolprov togs centralt i anläggningen och på ett djup av 0,4 meter. Vedlab har analyserat kolet. Provet innehöll kol från glasbjörk och vårtbjörk med låg egenålder. Björk är ett bra bränsle, då veden är energirik, brinner lugnt och ger mycket kol (Danielsson 2016).

Tandemlaboratoriet i Uppsala har gjort ^{14}C -dateringen. Provet dateras till 93 +/- 26 BP (Ua-52969), det vill säga i intervallet 1690-1920 e.Kr. (kalibrerat), med 68 % sannolikhet. Datering av historiska lämningar ger ofta stor kalibreringsintervall, vilka är svårtorkade eller går inte att tolka alls. Utifrån resultatet går det endast att säga att eldpallen inte är förhistorisk eller medeltida.

Figur 9. Kalibrerat ^{14}C -värde.

DISKUSSION

Det är svårt att avgöra åldern på eldstaden, då ^{14}C -dateringen gett ett stort intervall. Även det historiska kartmaterialet visar på att det funnits hus sedan 1600-talets första hälft och framåt.

Det går heller inte att avgöra om raseringsmassorna efter ett hus (schakt 4) är samtida eller inte med eldstaden.

FÖRSLAG TILL VIDARE ÅTGÄRDER

Det krävs inga fler arkeologiska åtgärder inför vägförbättringarna.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-3577-2015
Beslutsdatum: 2015-07-09
Länsstyrelsen tjänsteanteckning: 3577-2015-7 (2015-10-22)
Länsmuseet Gävleborgs dnr: 2513/320
Uppdragsgivare: Trafikverket
Undersökningstid: 2015-10-22
Projektledare: Länsmuseet Gävleborg
Personal: Maria Björck och Bo Ulfhielm
Fastighet: Österstråsjö 12:2 och 29:5
Socken: Bjuråker
Kommun: Hudiksvall
Koordinater: N6867705 E568082
Koordinatsystem: Sweref 99TM
Exploateringsyta: 850 m²
Undersökt yta: 272,5 m²
Arkeologtimmar: 22
Digitala inmätningar: Bo Ulfhielm
Dokumentationsmaterial: Länsmuseet Gävleborg
Fynd:-

REFERENSER

Altner, A. 2014. *Planerade vägförstärkningar av väg 771*, Arkeologisk utredning steg 1, Väg 771, RAÄ 14:1-2, Bjuråkers socken, Hudiksvalls kommun, Hälsingland. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2014:19

Broberg, A. 1995. Slutredovisning. *Ett försök att finna Stråsjö kapell i Bjuråker*. Arkeologisk provundersökning, Österstråsjö by, Bjuråkers socken, Hudiksvalls kommun, Hälsingland. Stencil.

Broman, O. 1953. *Glysisvallur*, del 2 Utg. Gästrike-Hälsinge nation. Uppsala.

Danielsson, E. Vedartsanalys på material från Hälsingland, Bjuråkers sn, Österstråsjö. Vedlab rapport 1607. Stencil.

Övriga källor

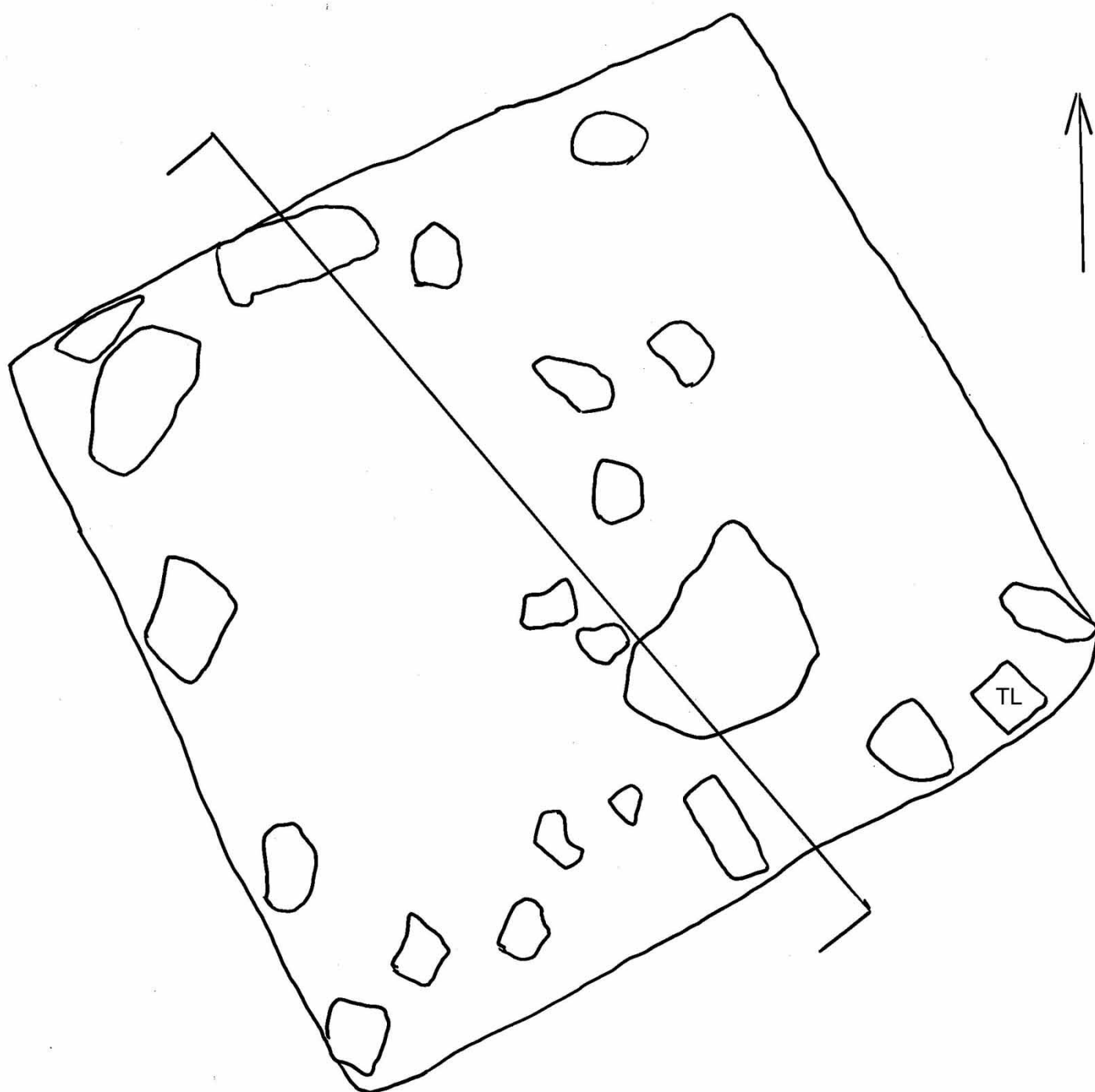
V4a:60, 63, Redovisning (1641).
V5-27:1, Laga skifte (1856)
FMIS
Länsmuseets arkiv

BILAGA 1 SCHAKTBESKRIVNING

Schakt	Storlek	Djup	Beskrivning
1	49x1,4 m	0,3-0,6 m	Ploglager, 0,3-0,4 m tj. Under detta lager sand. I schaktet påträffades A1, en eldstad.
2	47x1,4 m	0,4-0,5 m	Ploglager, 0,3-0,4 m tj. Under detta lager lera. I den Ö delen av schaktet ett raseringslager, bestående av tegel, sot och kol.
3	20x1,4 m	0,4-0,55 m	Ploglager, 0,3-0,4 m tj. Under detta lager sand.
4	58x1,4 m	0,5 m	Ploglager, 0,3-0,4 m tj. Under detta lager sand. I den V delen av schaktet påträffades ett raseringslager på en sträcka av 14 m. Lagret innehöll tegel, glas, kol och sot.

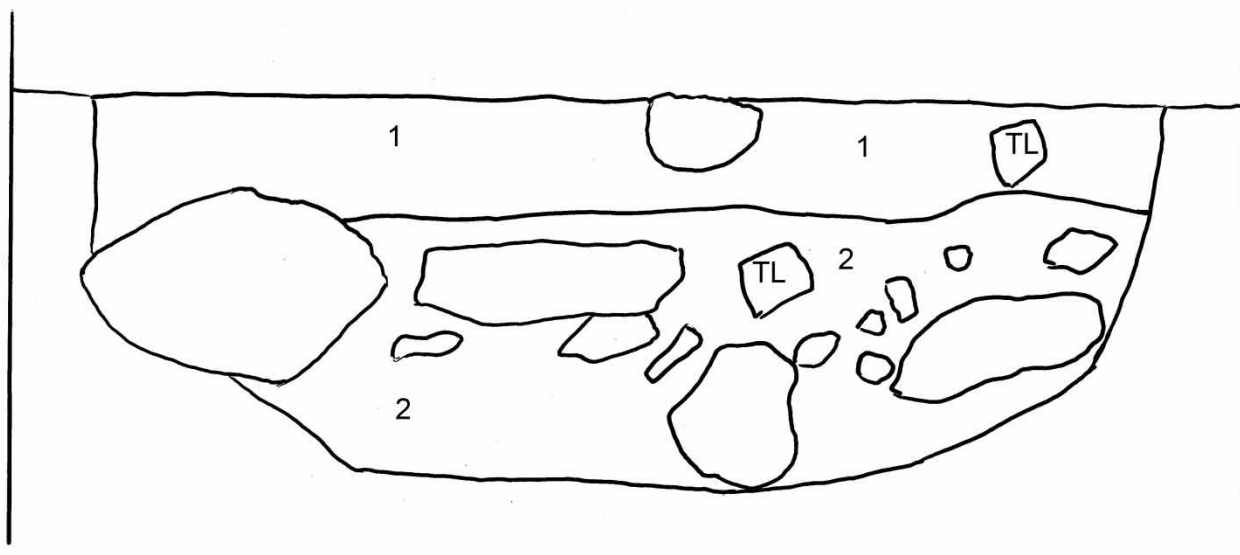
Tabell över schakten.

BILAGA 2 PLAN OCH SEKTION

TL = Tegel.

Skala 1:10

1. Mjåla/lera.
2. Kol- och sotlager, med inslag av tegel.

Skala 1:10

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE. FAKTARUM: STYRMANSGATAN 4, GÄVLE.